

Т. Ю. ПЕРГА

**ГЛОБАЛЬНА ЕКОЛОГІЧНА
ПОЛІТИКА ТА УКРАЇНА**

Монографія

**Ніжин
ПП Лисенко М.М.
2014**

УДК 327.502:477
ББК 20.1.
П 26

*Рекомендовано Вченою Радою Державної установи «Інститут
всесвітньої історії Національної Академії Наук України»
(протокол №5 від 1.07.2014 р.)*

Науковий редактор: академік НАН України **О.Г.Білорус**

Рецензенти:

С.В. Віднянський, д-р іст.наук, проф.

(Інститут історії України Національної Академії Наук України)

Р.Н.Жангожа, д-р політ.наук

(Державна установа «Інститут всесвітньої історії Національної Академії Наук України»)

І.І.Погорська, д-р політ.наук

(Державна установа «Інститут всесвітньої історії Національної Академії Наук України»)

В.І.Власов, д-р екон.наук, проф.

(ННЦ «Інститут аграрної економіки»)

Перга Т.Ю.

П 26 Глобальна екологічна політика та Україна: монографія / Тетяна
Юрївна Перга. – Ніжин: Видавець ПП Лисенко М.М., 2014. – 288 с.
ISBN 978-617-640-147-6

Досліджено чинники зародження глобальної екологічної політики та головні етапи її становлення протягом 1972-2012 рр. Проаналізовано її основні напрямки, а також здобутки і проблеми. Вперше у вітчизняній та світовій науковій думці висунуто теорію екологічної неоконвергенції. Розглянуто сутність, інституційну архітектуру та шляхи реформування глобального екологічного управління. Зроблено прогноз подальшого розвитку міжнародної природоохоронної діяльності та екологізації економічних відносин.

Оцінено роль та місце України в глобальній та регіональній екологічній політиці та висунуто низку пропозицій щодо розширення участі в міжнародному співробітництві з екологічної проблематики.

УДК 327.502:477
ББК 20.1.

ISBN 978-617-640-147-6

© Перга Т.Ю., 2014

© Видавець ПП Лисенко М.М., 2014

ЗМІСТ

Передмова наукового редактора	5
Передмова	8
ЧАСТИНА I. ГЛОБАЛЬНА ЕКОЛОГІЧНА ПОЛІТИКА: СОРОК РОКІВ НЕВДАЧ ТА УСПІХІВ.....	9
РОЗДІЛ 1 Передумови формування глобальної екологічної політики	9
1.1. Глобалізація розвитку і нові екологічні імперативи XXI ст.	9
1.2. Економічні чинники глобальної екологічної кризи.....	14
1.3. Зростання населення світу – нова загроза екологічній сталості світу.....	19
1.4. Глобальні екологічні проблеми сучасності	25
1.5. Виникнення конфліктів через природні ресурси	32
Висновки до розділу 1	38
РОЗДІЛ 2. Етапи розвитку глобальної екологічної політики	40
2.1. Зародження та становлення глобальної екологічної політики (1972-1991 рр.)	40
2.2. Нові орієнтири захисту довкілля	50
2.3. Міжнародна природоохоронна діяльність у контексті сталого розвитку.....	57
2.4. «Зелений» план Маршалла – імператив XXI ст.	69
2.5. Головні напрямки боротьби з глобальними змінами клімату Землі	77
Висновки до розділу 2.....	90
РОЗДІЛ 3. Проблеми глобального екологічного управління.....	94
3.1. Головні складові глобального екологічного менеджменту.....	94
3.2. Потенціал міжнародних екологічних режимів.....	104
3.3. Екосоціальна відповідальність глобальних корпорацій	109
3.4. Внутрішні резерви та стимули в державному екологічному менеджменті	114

3.5 Моніторинг та оцінка «зеленої» складової глобального екологічного і економічного розвитку	122
Висновки до розділу 3	134
ВИСНОВОК ДО ЧАСТИНИ I.....	137
ЧАСТИНА II. УКРАЇНА В МІЖНАРОДНИХ ЕКОЛОГІЧНИХ ВІДНОСИНАХ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ.....	143
РОЗДІЛ 4. Участь України в глобальній екологічній політиці.....	143
4.1. Еволюція і загальна характеристика екологічної політики України	143
4.2. Міжнародне співробітництво з подолання наслідків на Чорнобильській атомній електростанції.....	153
4.3. Участь України в міжнародних екологічних програмах	159
4.4. Проблеми та перспективи виконання міжнародних зобов'язань	174
4.5. Інтеграція України до міжнародних механізмів боротьби з глобальними змінами клімату Землі.....	189
4.6. Екологічна неоконвергенція, модель «Соціо-еко-еко» та Україна	195
Висновки до розділу 4.....	200
РОЗДІЛ 5. Регіональний вектор екологічного співробітництва України.....	203
5.1. Екологічна політика як інструмент зближення України з ЄС.....	203
5.2. Розвиток екологічних відносин в рамках єврорегіонів.....	211
5.3. Співпраця з покращення екосистеми Дніпровського басейну	217
5.4. Регіональна ініціатива з охорони Карпат.....	224
5.5. Механізми захисту довкілля Дунайсько-Чорноморського регіону	233
Висновки до розділу 5.....	243
ВИСНОВОК ДО ЧАСТИНИ II	246
Список використаної літератури	250
Додатки.....	276

ПЕРЕДМОВА

наукового редактора

У XXI століття людство ввійшло з небаченими науково-технічними досягненнями, але й водночас з реальною загрозою глобальної екологічної катастрофи. Лавиноподібне наростання процесів глобалізації та її силовий характер поставили цей виклик перед людством і від ефективної відповіді на нього залежить виживання і розвиток мільярдів людей та існування людської цивілізації загалом.

Нині в усьому світі відбувається пошук науково обґрунтованих шляхів та механізмів спрямування глобалізаційних процесів у конструктивне русло та справедливого розподілу вигод, які вони приносять. Адже сучасна світсистема глобалізму, що формується в умовах значної асиметрії розвитку, апріорі підсилює існуючу несправедливість та загострює світові проблеми і зокрема екологічну. Свій внесок у формування вузла протиріч та диспропорцій робить і зростання населення світу. Демографічний фактор є одним із чинників ресурсної, енергетичної та продовольчої проблем, а також значної деградації стану навколишнього середовища.

Щоб не лише вижити в цих складних умовах, а і гідно протистояти новим хвилям силової глобалізації та проявам світової кризи, які ставатимуть все сильнішими та жорсткішими, людство має об'єднатися та прийти до консенсусу або ж ефективного компромісу, в основу якого будуть покладені інтереси всіх жителів нашої планети, а не купки глобальних корпорацій та країн «золотого мільярда». Це робить неминучим зближення позицій та політик країн і покращення співробітництва в усіх сферах, й особливо – в екологічній. Екологічний глобальний солідаризм – глобальний імператив XXI століття.

Феномен глобальної екологічної політики полягає в її гуманістичному сенсі та принципах інтрагенераційної та міжгенераційної рівності, які мають з часом зайняти першочергове місце у політиці всіх держав світу.

Сьогодні ж, внаслідок низького пріоритету екологічної компоненти, домінують глобальні економічні інтереси та хижацькі методи експлуатації ресурсів біосфери, про що свідчить невинна деградація довкілля та глобалізація багатьох супутніх проблем. Глобальні зміни клімату Землі, які вже починають гальмувати соціально-економічний розвиток деяких країн, яскраво демонструють неспроможність існуючої парадигми розвитку, а відповідно – і сучасної ринкової економічної моделі над споживання і надприбутків, а також тих моральних та духовних установок і норм поведінки, які підтримують існуючий стан речей.

Для того, щоб спрямувати розвиток людства шляхом екологічно збалансованого розвитку, а також виробити та прийняти відповідні стратегічні орієнтири, необхідно оцінити не лише здобутки міжнародного співробітництва щодо захисту довкілля, а й зрозуміти проблеми та механізми їх найкращого подолання, особливо зважаючи на швидкі зміни сучасного розвитку та його непередбачуваність.

Лише глобальний підхід до міжнародної екологічної політики дозволить зробити низку прогнозів та рекомендацій, як для світової спільноти, так і для окремих держав і зокрема для України. Для адекватної відповіді на виклики часу в основу національної модернізації стратегії України слід покласти доктрину сталого (екологічно, економічно та соціально збалансованого) розвитку. Нинішня стратегія розвитку країни, що не використовує передовий світовий досвід, не передбачає структурної перебудови національної економіки, ґрунтується на розвитку застарілих, ресурсно-витратних та екологічно шкідливих галузей важкої промисловості й експорті первинної продукції, яка реалізується в умовах неефективного державного менеджменту, не може забезпечити надійну основу для ефективного поступу на довгострокову перспективу. Відповідно у національній екологічній політиці спостерігаються застарілі підходи, пасивність, невідстоювання національних інтересів, що знижує інтерес до неї як до надійного і перспективного партнера та відображається на слабкій інтеграції до регіонального та світового екологічного простору.

Нині Україна стоїть на порозі масштабних суспільно-політичних та економічних змін, що дає шанс модернізувати національний розвиток з урахуванням фундаментальних імперативів світового розвитку. Ідеї та пропозиції, викладені у цій монографії, є однією з цеглинок нашого спільного будівництва оновленої та процвітаючої України. Вірю, що дана монографія знайде позитивний відгук у читачів.

Академік НАН України,
Віце-президент
Академії екологічних наук України

О.Г. Білорус